

EŞME TARİHİ

Eski Dönemler; MÖ 2.yy itibariyle yani Helenistik çağlardan beri Eşme ve çevresine sürekli yerleşimler olmuştur (Düzköy-Mesatimolos). Friglerin ilk yerleşim noktalarından biri olup ardından MÖ 676'dan itibaren Kimmerlerin hâkimiyetine girmiştir. Kimmer hâkimiyetinin sona ermesiyle Eşme ve çevresi Lidya egemenliğine girmiştir. Daha sonra Balkanlardan gelmeye başlayan Thrak kökenli göçmenler etkilerini Batı Anadolu'da Uşak-Eşme-Kula- Gediz ve Menderes Havzası dolaylarında göstermişlerdir. **"Maion"** adını taşıyan ve farklı dilleri olan bu yeni gelen göçmenler bölgeye kendi adlarını vererek **"Maionia"** demişlerdir. MÖ büyük Lidya Devleti gelişirken bu ailenin ilk kralı meşhur Giges, son kralı ise zenginliği ile bilinen ve **"Karun gibi zengin"** deyimine mazhar olan meşhur Kroisus'tur. Büyük İskender ve Batı Anadolu'da hâkim olan Bergama Krallığının hâkimiyetinde kalan yöre, MÖ 130 itibarı ile Roma İmparatorluğunun idaresine geçmiştir. Roma'nın ikiye ayrılmasıyla birlikte MS 476 itibarı ile Bizans (Doğu Roma) hâkimiyetinde kalmıştır.

Türk Hâkimiyeti; Malazgirt Zaferi sonrasında Selçuklu Devleti ile birlikte Anadolu'da hızla yayılan Türkmen aşireti göçleriyle Uşak ve Eşme çevresini tuttular. Eşme, Türkmenlerin yerleşim alanlarından biri haline gelmiştir. Örneğin, Mersin Toroslar civarından gelen Karakeçili ve Akkeçili aşiretlerinin bir bölümü Eşme-Bekişli köyüne, diğer bir bölümü ise Salihli-Mersinli köyüne yerleşmişlerdir. Yine Antalya'dan (Teke civarı) gelen Sarı Keçili Aşireti, Eşmeyi mesken tutmuştur. Ayrıca, Şanlıurfa dolaylarından gelen ve Kurtuluş Savaşı yıllarında Eşme yöresinde verilen milli mücadelede yer alan Hacı Molla Paşa, Karakeçili Aşiretinden olup vaktiyle yerleşen bir ailedir.

İlçeye adını veren ve en eski Yörük-Türkmen aşiretlerinden olan Eşmeli aşiretinin Horasan'dan geldikleri söylenegedir. Çıkılı, Kuşeli, Kargılı aşiretleri de aynı niteliktedir. Konargöçer, Yörük kökenli yerleşim olması sebebiyledir ki göçebe kültürün pek çok özelliğini bünyesinde barındırır Eşme. Kökboyası kilim ve halı dokuma kültürü, bunun temel göstergesidir. İlçemizde her yıl Ağustos ayında üç gün süren kilim festivali düzenlenmektedir. Kesin olarak 1233 yılında 1. Alâeddin Keykubad döneminde Selçuklu kenti olmuştur. 1243 Köseadağ savaşından sonra Eşme ve çevresi kısa bir süreliğine Denizli merkezli Türkmen kökenli İnançoğullarının, akabinde de Türkmen Germiyan Beyliğinin egemenliğine girmiştir (1300). Germiyan Beyi 2. Yakup'un oğlu olmadığı için ve Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid zamanında atılan akrabalık bağları ile toprakları Anadolu Türk Siyasi Birliği kapsamında 1429 yılında Osmanlı Devletine katılmış, böylelikle Osmanlı hâkimiyeti başlamıştır.

Osmanlı Devletinin Son Zamanlarında Eşme; 1894 yılında Eşme yöresi bir nahiyesi (Güre) ve 79 köyü olan bir kaza merkezidir. Merkezi, Takmaktır. 41 köy Takmak'a bağlıdır. 38 köy ise Güreye bağlıdır. Yönetici olarak bir kaymakam vardır. Kazanın genel nüfusu, 26.896 kişidir. Bunun 26.128 kişisi Müslüman Türk, 768 kişisi Ortodoks Rum'dur. Kaza merkezi Takmakta ise 4.000 kişi yaşamaktadır. Bunun 3.892 kişisi Türk, 108 kişisi Rum'dur. Kazada 23 okul olup, 21 tanesi Türklere, 2 tanesi Rumlara aittir.

Kurtuluş Savaşı Yılları; Eşme kesif olarak Yörük diye tabir edilen konar-göçer Türkmen aşiretlerinin yerleşim merkezlerinden biri olmakla birlikte çok az sayıda(Kurtuluş Savaşı yıllarına kadar) yerli Rumlar da yaşardı. Ancak, Rum kökenli vatandaşların varlığına rağmen Eşmede herhangi bir Rum Mezarlığı bulunmamaktadır. Rumlar, cenazelerini Eşmeli Müslüman-Türk komşularının at arabalarıyla en yakın Rum mezarlığının bulunduğu Kulaya götürüp defnedermiş. Bilhassa, un değirmeni, fırıncılık, ip boyacılığı, bakkaliye gibi mesleklerin Rum kökenli halkça icra edildiği bilinmektedir. Türk ahalide ise erkekler, askerlik (efelik-süvarilik); kadınlar ise tarla-bağ-bahçe işleriyle uğraşırdı.

15 Mayıs 1919 günü İzmir'in işgali ve akabinde diğer kent, kasaba ve köylerin ardı ardına işgallerine karşılık Eşme ilçemiz bir takım tedbirlerle işgali oldukça geciktirmiştir. Bunun sebebi, yörenin sembol isimlerinin oynadıkları mühim roldür. Milli mücadele hareketinin yanında yer alan, direnişin haklılığı ve gerekliliği hakkında halkı bilinçlendiren, Eşme ve çevresinde Kuvayı Milliye Teşkilatını kuran 'Hacı Müftü' lakabıyla bilinen Müftü Ahmet Nazif Efendi'nin çok mühim bir rolü vardır. Eşme, Alaşehir- Kula ve Uşak'a karayoluyla fazla uzak olmaması, çevre kasabalarla iletişimin daha kolay yapılabilmesi, telgraf santralinin bulunması, Takmak-Eşme yöresinin düşmanın gözetiminden uzak olması, kolaylıkla 6 km mesafeli Takmak-Elvanlar şosesi ile demiryoluna ulaşılıyor olması gibi faktörler sebebiyle Eşme karargâh merkezi olarak seçilmiştir. Yunanlılara karşı Batı Cephesinde verilen mücadelenin bu yöre ayağında, Celal Bayar Eşmenin karargâh olarak seçilmesi hususunda Hacı Müftü ile çalışmalar yapmıştır. Celal BAYAR, Eşme'nin bir direniş ve karargâh merkezi olarak seçilmesinde, Eşme Müftüsü Ahmet Nazif Efendinin şahsi tesirinden bahsetmiştir. Müfreze komutanı Bekir Sami Beyin, 3 Haziran 1919 da yöreye gelmesi ile Eşme, etkin bir Milli Mücadele Merkezi haline gelmiştir. Yerli Rum nüfusun Eşmede çok az olması milli mücadele merkezi seçilmesinin başka bir sebebidir. Yerli Rumlar, Bekir Sami Bey müfrezesiyle birlikte Eşmeye girdiğinde Türk askerini, Yunan birliği zannederek ellerinde Yunan bayraklarıyla karşılaşmışlardır. Şahit olduğu manzara karşısında dehşete düşen Bekir Sami Bey, yerli Rumlardan Alaşehir metropolitinden aldıkları emir gereğince hareket ettiklerini tespit

etmiştir. Rum aile reisleri Bekir Sami Bey tarafından cezalandırılmış, bir kısmı ise bilahare Alaşehir taraflarına gönderilmişlerdir. Hacı Müftü Efendi önderliğinde 21 Mayıs 1919 günü Kuvayı Milliye Eşme Teşkilatı kurulmuştur. Bu gelişme, 9 Haziran 1919 günü Mustafa Kemal Paşaya bildirilmiştir. Eşme teşkilatı Salihli-Bozdağ yöresinde önemli icraatta bulunarak Batı Anadolu'da Yunanlılara karşı ilk direnişin Salihli'de oluşmasında önemli rol oynamıştır. Hacı Müftü Efendi tarafından Eşme ve Burdur'daki mahkûmlar serbest bırakılarak milli kuvvetlere katılımı sağlanmıştır. 25 ağustos 1919 günü toplanan Alaşehir Kongresine, Eşme Belediye Başkanı Kara Yunus Efendi ile Hacı Müftü iştirak etmişlerdir. Milli direniş esnasında cephenin temel ihtiyaçları tedarik etmek için 29 Eylül 1919 günü alınan kararla altı aylık bütçenin 400.000 TL olması öngörülmüş, bu meblağın yaklaşık % 6 kadarı Eşme halkı tarafından karşılanması kararlaştırılmıştır. Mücadele için ulaşımda demiryollarının işletilebilmesi için gerekli yakıt Güney, Elvanlar, Ahmetler, İnay istasyonları aracılığıyla sağlanmıştır.

Eşme, Celal Bayar'ın karargâhının bulunduğu, Mustafa Kemal Paşa'nın **"Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir! İleri"** komutunu verdiği yerdir. (Takmak köyü Anıt Ağaç/Atatürk Ağacı)

Eşme, Yunanlılar tarafından ilk kez 28 Haziran 1920 günü işgale uğramış; 11 Temmuz 1920 günü kurtarılmış; 5 Ağustos 1920 günü ikinci kez işgale maruz kalmıştır. Yunanlılar, Nazilli ve Alaşehir'in hemen ardından Eşme-Takmak'ı işgal ettiler. Hacı Müftü emrindeki milli kuvvetler, Eşme-Uşak demiryolu hattındaki demir köprüyü havaya uçururlar. Bu olay, Yunanlıları iyice kızdırır ve erkeklere köy meydanında işkence yaparlar. Eşme Müftüsü Ahmet Nazif Efendi, beraberindeki kuvvetlerle birlikte Bozdağ cephesinin kurulmasında, Yunan kuvvetlerine karşı gerçekleştirilen 1. Birgi baskınında da yer almıştır. Alaşehir-Bozdağ Cephesi beş bölgeye ayrılmıştı. Eşme, bu beş bölgeden biri olup Hacı Müftü idaresinde Elvanlar da olmak üzere Türkmen aşiretlerinden oluşan milli kuvvetlerden ibaretti. Hacı Müftü, Alaşehir Kongresinden sonra 2. Nazilli Kongresine de katılmak suretiyle bölgenin manevi dinamiği yanında kutsal savaşçısı olduğunu da göstermiştir Milli Mücadeleye gerekli olan et ihtiyacı Eşme ve köylerinden toplanan etlik hayvanlar ile karşılanmıştır. 29 Haziran 1920 günü Elvanlar tren istasyonunun batısında 250 kişilik bir gönüllü kuvvet ile Kemer dağı çevresinde yeni bir savunma mevzii hazırlandı. Aynı tarihte, bölgeye teftiş amaçlı gelen Batı Cephesi Komutanı Ali Fuat Paşa, bazı emirler verdikten sonra dönmüştür. 7 Temmuz 1920 günü itibarıyla milli kuvvetlerimiz, 2 Arnavut müfrezesi (250 kişi), yeniden kurulan Uşak hücum taburu (500 kişi), Konya'dan gönderilen cezalı erler(130 kişi), inzibat bölüğü(61 kişi), milli süvari müfrezesi (40 atlı), iki ağır makinalı tüfek bölüğü, bir kudretli dağ topçu takımı olmak üzere tümü 1200 silahtan oluşmuştu. Bu sıralarda yine milis süvari takımı ve 69. Alaydan bir bölük Ahmetlerde bulunmaktaydı.

Kurtuluşa giden süreçte milli kuvvetlerce Elvanlar tren istasyonuna yapılan baskın çok önemli bir aşama olmuş, direniş azmini kamçulamıştır. Yunanlıların Afyon yöresine tren dolusu cephane ve mühimmat götüreceği bilgisi üzerine milli kuvvetlerce Elvanlar tren istasyonuna baskın yapılmış ve mühimmat imha edilmiştir. Bu baskında, milli kuvvetler komutanlarından Ali Bey, 6 Haziran 1921 günü şehit düşmüştür. Daha sonra şehit olduğu yere mahalle adı verilecek ve adına Şehit Ali Bey Anıtı dikilecektir.

13 Eylül 1921 Sakarya Zaferi ve İzmir'in kurtuluşuna dek milli kuvvetlerin mücadelesi devam etti. 3 Eylül 1922 günü tümüyle Eşmede düşman işgali son bulmuştur. 4. tümen öncüleri o gün Elvanlara giriş yapmıştır. Karargâh merkezi de takmaktan Elvanlara nakledilmiştir.

Cumhuriyet Yılları; iki temel yerleşim merkezi, Elvanlar ve Kemer köyleridir. İlk ilçe merkezi Takmak olup buraya bağlı olarak Güre, Selendi, Sirge (Serye), İnay ve Takmak yerleşimleri için ortak isim olarak **"Eşme"** denilmiştir. 1867 Vilayet Nizamnamesine göre ilçe merkezi, önce Takmak köyünde kurulmuştur. Takmak köyünün Yunan işgalinde yakılıp yıkılması, yeniden imarının güç oluşu, ticari faaliyetlerin gelişmemesi, Basmane-Afyon demiryolunun Elvanlar mahallesinden geçmesi gibi sebeplerle Elvanlar tren istasyonu civarında yeni ilçe merkezi kurulmuştur. 26 Mart 1934 tarihinde Kaymakamlık makamının da taşınmasıyla ilçe şimdiki merkezine yerleşmiş oldu. 26 Mart 1934 günü dönemin kaymakamı Vakkas Ferit Bey tarafından halen ilçemizin en eski mahallesi olan Elvanlara nakledilen ilçe merkezi daha sonraları günümüzdeki şeklini almıştır. Yeni kaymakamlık merkezi Eşme olarak 1934 yılında tescillenirken 1953 yılına kadar Manisa'nın bir ilçesi olarak kalmış, bu tarihte Uşak'ın vilayet olması ile birlikte Uşak vilayetimize bağlanarak beş ilçesinden biri olmuştur. 3 Eylül 1922 günü Eşme'nin Kurtuluş Günü olarak kutlanmaktadır.